Postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol

Mgr. Sabina Boudná

Bakalářská práce
2018

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií

Univerzita Tomáše Bati ve Zlíně
Fakulta humanitních studií
Ústav školní pedagogiky
akademický rok: 2017/2018

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení:	**Mgr. Sabina Boudná**
Osobní číslo:	**H150396**
Studijní program:	**B7507 Specializace v pedagogice**
Studijní obor:	**Učitelství pro mateřské školy**
Forma studia:	**kombinovaná**
Téma práce:	**Postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol**

Zásady pro vypracování:

Zpracování rešerše z oblasti výchovy ke zdraví.
Vymezení terminologie týkající se problematiky výchovy ke zdraví v prostředí mateřské školy.
Stanovení cílů výzkumu a výzkumných otázek.
Realizace kvalitativně orientovaného výzkumu prostřednictvím obsahové analýzy kurikulárních dokumentů na školní úrovni.
Zpracování výsledků obsahové analýzy, formulace závěrů.

Rozsah bakalářské práce:

Rozsah příloh:

Forma zpracování bakalářské práce: **tištěná/elektronická**

Seznam odborné literatury:

BAŠKOVÁ, Martina. Výchova k zdraviu. Martin: Osveta, c2009, 226 s. ISBN 978-80-8063-320-2.
HAVLÍNOVÁ, Miluše, Eliška VENCÁLKOVÁ a Jana HAVLOVÁ. Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: aktualizovaný modelový program podpory zdraví (dokument a metodika). 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 223 s. ISBN 978-80-7367-487-8.
MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ. Výchova ke zdraví. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2015, 312 s. ISBN 978-80-247-5351-5.
MCLACHLAN, Claire, Marilyn FLEER a Susan EDWARDS. Early childhood curriculum: planning, assessment, and implementation. Second edition. Port Melbourne: Cambridge University Press, 2013, 232 s. ISBN 978-1-107-62495-5.
ŠIMIK, Ondřej. Výchova předškolního dítěte ke zdravému způsobu života. Ostrava: Ostravská univerzita, Pedagogická fakulta, 2013, 216 s. ISBN 978-80-7464-402-3.
WIEGEROVÁ, Adriana. Učitel' - škola - zdravie, alebo, Pohl'ad na ciel'ový program zdravotnej výchovy cez názory a postoje učitel'ov 1.stupňa základných škôl. Bratislava: Regent, 2005, 163 s. ISBN 80-88904-37-4.
WIEGEROVÁ, Adriana. Zdravie, podpora zdravia, zdravotná výchova. 2. prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2005, 87 s. ISBN 80-8052-234-0.

Vedoucí bakalářské práce: **PhDr. Roman Božik, Ph.D.**
Ústav školní pedagogiky

Datum zadání bakalářské práce: **11. října 2017**

Termín odevzdání bakalářské práce: **27. dubna 2018**

Ve Zlíně dne 11. října 2017

L.S.

doc. Ing. Anežka Lengálová, Ph.D.
děkanka

doc. PaedDr. Adriana Wiegerová, PhD.
ředitelka ústavu

PROHLÁŠENÍ AUTORA BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

Beru na vědomí, že

- odevzdáním bakalářské práce souhlasím se zveřejněním své práce podle zákona č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, bez ohledu na výsledek obhajoby [1)];
- beru na vědomí, že bakalářská práce bude uložena v elektronické podobě v univerzitním informačním systému dostupná k nahlédnutí;
- na moji bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, zejm. § 35 odst. 3 [2)];
- podle § 60 [3)] odst. 1 autorského zákona má UTB ve Zlíně právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla v rozsahu § 12 odst. 4 autorského zákona;
- podle § 60 [3)] odst. 2 a 3 mohu užít své dílo – bakalářskou práci - nebo poskytnout licenci k jejímu využití jen s předchozím písemným souhlasem Univerzity Tomáše Bati ve Zlíně, která je oprávněna v takovém případě ode mne požadovat přiměřený příspěvek na úhradu nákladů, které byly Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně na vytvoření díla vynaloženy (až do jejich skutečné výše);
- pokud bylo k vypracování bakalářské práce využito softwaru poskytnutého Univerzitou Tomáše Bati ve Zlíně nebo jinými subjekty pouze ke studijním a výzkumným účelům (tj. k nekomerčnímu využití), nelze výsledky bakalářské práce využít ke komerčním účelům.

Prohlašuji, že

- elektronická a tištěná verze bakalářské práce jsou totožné;
- na bakalářské práci jsem pracoval samostatně a použitou literaturu jsem citoval. V případě publikace výsledků budu uveden jako spoluautor.

Ve Zlíně 12.12.2017 Sabina Bu...

1) zákon č. 111/1998 Sb. o vysokých školách a o změně a doplnění dalších zákonů (zákon o vysokých školách), ve znění pozdějších právních předpisů, § 47b Zveřejňování závěrečných prací:

(1) Vysoká škola nevýdělečně zveřejňuje disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce, u kterých proběhla obhajoba, včetně posudků oponentů a výsledku obhajoby prostřednictvím databáze kvalifikačních prací, kterou spravuje. Způsob zveřejnění stanoví vnitřní předpis vysoké školy.

(2) Disertační, diplomové, bakalářské a rigorózní práce odevzdané uchazečem k obhajobě musí být též nejméně pět pracovních dnů před konáním obhajoby zveřejněny k nahlížení veřejnosti v místě určeném vnitřním předpisem vysoké školy nebo není-li tak určeno, v místě pracoviště vysoké školy, kde se má konat obhajoba práce. Každý si může ze zveřejněné práce pořizovat na své náklady výpisy, opisy nebo rozmnoženiny.

(3) Platí, že odevzdáním práce autor souhlasí se zveřejněním své práce podle tohoto zákona, bez ohledu na výsledek obhajoby.

2) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 35 odst. 3:

(3) Do práva autorského také nezasahuje škola nebo školské či vzdělávací zařízení, užije-li nikoli za účelem přímého nebo nepřímého hospodářského nebo obchodního prospěchu k výuce nebo k vlastní potřebě dílo vytvořené žákem nebo studentem ke splnění školních nebo studijních povinností vyplývajících z jeho právního vztahu ke škole nebo školskému či vzdělávacího zařízení (školní dílo).

3) zákon č. 121/2000 Sb. o právu autorském, o právech souvisejících s právem autorským a o změně některých zákonů (autorský zákon) ve znění pozdějších právních předpisů, § 60 Školní dílo:

(1) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení mají za obvyklých podmínek právo na uzavření licenční smlouvy o užití školního díla (§ 35 odst. 3). Odpírá-li autor takového díla udělit svolení bez vážného důvodu, mohou se tyto osoby domáhat nahrazení chybějícího projevu jeho vůle u soudu. Ustanovení § 35 odst. 3 zůstává nedotčeno.

(2) Není-li sjednáno jinak, může autor školního díla své dílo užít či poskytnout jinému licenci, není-li to v rozporu s oprávněnými zájmy školy nebo školského či vzdělávacího zařízení.

(3) Škola nebo školské či vzdělávací zařízení jsou oprávněny požadovat, aby jim autor školního díla z výdělku jím dosaženého v souvislosti s užitím díla či poskytnutím licence podle odstavce 2 přiměřeně přispěl na úhradu nákladů, které na vytvoření díla vynaložily, a to podle okolností až do jejich skutečné výše; přitom se přihlédne k výši výdělku dosaženého školou nebo školským či vzdělávacím zařízením z užití školního díla podle odstavce 1.

ABSTRAKT

Tato práce se zabývá tématem výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol. V teoretické části jsou sumarizovány poznatky o výchově ke zdraví, podpoře zdraví a o Školách podporujících zdraví. V praktické části jsou analyzovány vybrané školní vzdělávací programy pomocí obsahové analýzy textu. Jedná se o programy běžných mateřských škol a škol podporujících zdraví.

Klíčová slova: výchova ke zdraví, školy podporující zdraví, školní vzdělávací programy

ABSTRACT

This thesis is based on topic health education in pre-school education program. The theoretical part summarizes knowledges of health education, health supporting and schools supporting health. The practical part analyses pre-school education programs using text content analysis and comparing programs of regular pre-schools and pre-schools supporting health.

Keywords: Health Education, Pre-schools Supporting Health, Pre-school Education Programs

Tímto bych ráda poděkovala PhDr. Romanu Božikovi Ph.D za pomoc při vedení mé bakalářské práce. Dále bych chtěla poděkovat PhDr. Marcele Janíkové Ph.D za rady ohledně zpracování praktické části práce.

Prohlašuji, že odevzdaná verze bakalářské/diplomové práce a verze elektronická nahraná do IS/STAG jsou totožné.

OBSAH

ÚVOD **9**
I TEORETICKÁ ČÁST **10**
1 VÝCHOVA KE ZDRAVÍ **11**
1.1 ANALÝZA POJMU VÝCHOVA KE ZDRAVÍ 11
1.2 ANALÝZA POJMU PODPORA ZDRAVÍ 15
1.3 DEFINICE POJMU ZDRAVÍ 16
2 ŠKOLY PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ **18**
2.1 PROGRAM ZDRAVÍ 21 18
2.2 ŠKOLA PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ 19
2.3 KURIKULUM PODPORY ZDRAVÍ V MATEŘSKÉ ŠKOLE 21
2.3.1 Obsah Kurikula podpory zdraví 22
2.4 POSTAVENÍ VÝCHOVY KE ZDRAVÍ V RÁMCOVÉM VZDĚLÁVACÍM PROGRAMU PRO PŘEDŠKOLNÍ VZDĚLÁVÁNÍ 25
2.4.1 Školní vzdělávací program 27
II PRAKTICKÁ ČÁST **29**
3 KVALITATIVNĚ ORIENTOVANÝ VÝZKUM **30**
3.1 CÍLE VÝZKUMU A VÝZKUMNÉ OTÁZKY 30
3.2 VÝZKUMNÉ METODY A VÝZKUMNÝ VZOREK 30
3.3 PRŮBĚH VÝZKUMU 31
4 VÝZKUM **32**
4.1 ZDRAVÍ UPEVŇUJÍCÍ ŽIVOTOSPRÁVA 32
4.2 VÝCHOVA K OCHRANĚ A BEZPEČNOSTI ZDRAVÍ PŘI PRÁCI 34
4.3 SOCIÁLNÍ ASPEKTY ZDRAVÍ 36
4.4 VÝCHOVA K RODINNÉMU ŽIVOTU 38
4.5 CVIČENÍ PRO ZDRAVÍ 39
4.6 PÉČE O OSOBNÍ ZDRAVÍ 41
4.7 ENVIRONMENTÁLNÍ ASPEKTY ZDRAVÍ 43
4.8 PSYCHOLOGICKÉ ASPEKTY ZDRAVÍ 44
5 ZÁVĚRY Z VÝZKUMU **46**
ZÁVĚR **48**
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY **50**
SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK **52**
SEZNAM TABULEK **53**
SEZNAM PŘÍLOH **54**

ÚVOD

Téma postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol jsem si vybrala proto, abych zjistila, jak se výchova ke zdraví projevuje ve školních vzdělávacích programech různě zaměřených mateřských škol.

Zdraví v dnešní době není pojímáno pouze jako nepřítomnost nemoci, ale jako celkový stav sociální a duševní pohody. Mateřské školy se snaží dětem nabízet pestrou a vyváženou stravu a dbají na pohyb dětí, ovšem to je pouze základ, výchova ke zdraví je mnohem širší. Výchova ke zdraví, která na zdraví nahlíží jako na souhrn bio-psycho-socio podmínek zatím není v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání, a tím pádem ani ve školních vzdělávacích programech, přímo uvedená.

V teoretické části své práce se zaměřím na sumarizaci poznatků o výchově ke zdraví a také na vysvětlení pojmu podpora zdraví. Dále se budu zabývat vymezením škol podporujících zdraví a Kurikulem podpory zdraví, které se dají v našich podmínkách považovat za určité předchůdce výchovy ke zdraví, jelikož dbají na zdravý vývoj jedince jako na jeden ze základních prvků vzdělávání dítěte předškolního věku. V neposlední řadě se zaměřím také na obsah výchovy ke zdraví v Rámcovém vzdělávacím programu.

V praktické části bakalářské práce provedu obsahovou analýzu školních vzdělávacích programů mateřských škol. Vybrala jsem si čtyři vzdělávací programy, dva z běžných mateřských škol, dva ze škol podporujících zdraví. Pomocí kódování jednotlivých obsahů vytvořím z kódů kategorie, ve kterých budu tyto programy srovnávat. Pokusím se popsat postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech a rozdíl mezi školními vzdělávacími programy běžných mateřských škol a škol podporujících zdraví. Cílem mé práce je vzájemně srovnat ŠVP běžných škol a škol zapojených do programu Škola podporující zdraví. Popsat jaké je postavení výchovy ke zdraví v jednotlivých školních vzdělávacích programech. Popsat jaké jsou rozdíly v postavení výchovy ke zdraví mezi běžnými školami a školami podporujícími zdraví.

I. TEORETICKÁ ČÁST

1 VÝCHOVA KE ZDRAVÍ

Stejně jako je téma zdraví v popředí zájmu široké veřejnosti, je také téma výchova ke zdraví v zájmu rodičů, pedagogů i odborníků z řad pedagogiky, psychologie, medicíny. Samostatný pojem výchova ke zdraví se v Rámcovém vzdělávacím programu pro mateřské školy neobjevuje a zatím se nevedou diskuse o jeho zařazení. Jedním z důvodů, proč k tomuto kroku stále nedošlo, může být fakt, že stále neexistuje přesná vize, které konkrétní části by v programu mateřských škol výchova ke zdraví zahrnovala. Problematické je také vymezení samotného pojmu. Jde o výchovu ke zdraví nebo o zdravotní výchovu? Jsou tyto pojmy jen jiným označením stejného nebo každý zahrnuje naprosto odlišné oblasti? U různých autorů se setkáme s různými názory. Zdá se, že problematika v nejednotnosti pojmů výchova ke zdraví a zdravotní výchova vznikla překladem z anglického health education. Jak výchova ke zdraví, tak zdravotní výchova vycházejí z biopsychosociální roviny zdraví. Záleží na každém z autorů, k jakému názvu se přikloní. V českém prostředí jsou tyto pojmy používané jako synonyma. V této práci se přikloním k pojmu výchova ke zdraví.

1.1 Analýza pojmu výchova ke zdraví

Výchova ke zdraví je velice širokým a pestrým pojmem, který v sobě zahrnuje velké množství podkapitol. Nezaměřuje se pouze na fyzickou stránku lidského života, ale také na psychickou či na sociální oblast. V současnosti je chápána jako proces zaměřený především na změnu chování, směřuje k formování žádoucích zdravotních postojů, získávání vědomostí, způsobností a změně zdravotního chování (Wiegerová 2005, s. 51).

Bašková (c2009, s. 9) popisuje výchovu ke zdraví následovně: *„Výchova ke zdraví je obor interdisciplinárního charakteru, jehož posláním je šířit vědomosti, formovat návyky a postoje zaměřené na ochranu a podporu zdraví. Využívá poznatky medicínských oborů, jako i jiných společenských a přírodních disciplín, především pedagogiky, psychologie, informatiky apod. Výchova ke zdraví je součástí šířeji chápané celospolečenské ochrany a podpory zdraví s cílem motivovat obyvatele k aktivní účasti na upevňování, ochraně a podpoře svého zdraví a tím i zdraví celé populace.“* Bašková vysvětluje výchovu ke zdraví velice komplexně a široce, není zde uvedeno, co konkrétního má autorka na mysli, jakými konkrétními tématy by se měl tento předmět zabývat.

K této problematice se vyjadřují i autoři Čeledová, Čevela. Ti píší o tom, že: *„ Cílem výchovy ke zdraví je podnítit jednotlivce bez ohledu na věk k péči o své zdraví, proto zahrnuje*

činnosti, které zvyšují zdravotní povědomí jedince i společnosti, učí zdravému životnímu stylu a odpovědnosti každého za své zdraví. Cílem činností je poskytnout každému přístupným způsobem dostatek informací o možnostech a způsobech, jak předcházet nemocem, zlepšit znalosti, motivovat, ovlivnit postoje, vést lidi ke změně chování" (Čeledová, Čevela 2010, s. 9). Stejně jako u předchozí autorky, i zde autoři píší o interdisciplinárním charakteru tohoto oboru. Dle jejich názoru je potřeba zaměřit se na co nejnižší věkové skupiny, děti a mládež, u kterých se zdravý životní styl nejlépe a nejsnadněji vytváří a ovlivňuje už od útlého dětství. Proto by i vzhledem k věku měla probíhat cíleně, stejně jako vzhledem ke vzdělání, konkrétním problémům v oblasti zdravotní, sociální, psychické, společenské a duchovní. Úkolem výchovy ke zdraví je nejen předat správné vědomosti, ale také poznání faktorů ovlivňujících zdraví. Je nepostradatelná pro jedince i celou společnost, rozvíjí základní humánní postoje celé společnosti a ovlivňuje samotnou podstatu její existence (Čeledová, Čevela 2010, s. 9-13).

Na obsah výchovy ke zdraví se zaměřil již v roce 2005 Jaroslav Kotulán, který vymezil konkrétních 10 celků, ovšem pro základní školu. Jedná se o následující:

1. Zdraví.
2. Základy tělovědy.
3. Zásady správné životosprávy.
4. Péče o zdravé životní prostředí.
5. Nakažlivé nemoci.
6. Prevence úrazů a otrav.
7. Základy první pomoci.
8. Škodlivost alkoholismu, kuřáctví a další toxikomanie.
9. Výchovu k rodičovství.
10. Zdravotníky a zdravotnická zařízení.

(Kotulán 2005, s. 185-186)

Tyto oblasti se dají použít i pro děti v mateřských školách. Kotulán přináší nástin toho, jakým směrem by se mohl tento obor na školách podchytit ze strany lékařství. Chybí mu zde ovšem více rozvinutá psychologická a sociologická stránka života jedince, o kterou by se výchova ke zdraví měla také zajímat.

Výchova ke zdraví je dle Liby (Wiegerová 2005, s. 50) determinant prevence, prostředek optimalizace výkonnosti, morfologické, funkční a psychické rovnováhy organismu,

je širší oblastí působení směřující k plnění komplexnějších cílů a úloh (než zdravotní výchova).

Liba vypracoval také obsahová témata výchovy ke zdraví, která zahrnují následující:

1. Aktuální zdravotní stav populace a vývojové trendy dětí.
2. Základní znalosti o cílech, úlohách, struktuře, obsahu, formách a metodách primární prevence.
3. Základní znalosti o správné výživě.
4. Základní znalosti o hygieně školní práce, hygieně domácího prostředí.
5. Základní poznatky o kvalitě a hygieně výživy.
6. Racionální využívání volného času.
7. Základní znalosti o struktuře a obsahu pohybových režimů.
8. Základní znalosti o primární prevenci drogové závislosti.
9. Výchova k ochraně a péči o přírodu.
10. Efektivní komunikace a vyjadřování.
11. Socializace.
12. Výchova k partnerství, manželství a rodičovství.
13. Bezpečné chování, dopravní disciplína.

(Liba in Wiegerová 2005, s. 50-51)

Ve výše uvedených tématech vidíme, že se autor nezaměřuje pouze na témata zdraví z čistě lékařského pohledu, ale rozšiřuje je o témata psychologická, sociální i environmentální.

Další autorkou, která se zaměřuje na výchovu ke zdraví je Adriana Wiegerová, která vybrala několik definic výchovy ke zdraví (ve slovenském vydání se jedná o zdravotní výchovu, takže tento název v následujících definicích ponechám) od různých autorů:

1. Vědomé vytváření příležitosti, zaměřené na získávání vědomostí ulehčujících změny ve zdravotním chování (WHO).
2. Speciální obor lékařských věd a zdravotnictví, jehož cílem je utvářet vědomosti a rozvíjet konání zaměřené na zachování zdraví jednotlivců a populačních skupin společnosti (Beniak).
3. Zdravotní výchova je součást úsilí o podporu zdraví a zlepšení zdravotního stavu současné populace (Průcha, Walterová, Mareš).
4. Pod zdravotní výchovou rozumíme podporu všech komponentů zdraví každého jedince, tedy stav nejen fyzické, ale i mentální a sociální pohody (Repáš, Kelcová).

5. Zdravotní výchova je cílevědomé, záměrné a systematické ovlivňování žáků pedagogickými prostředky s cílem zvýšit úroveň vědomostí, ovlivňovat jejich postoje a navodit v každodenním životě takové chování, aby byli zdraví a aby mohli plně rozvíjet svůj tělesný, duševní, sociální potenciál (Broniš).

(Wiegerová 2005, s. 15-16)

Jak můžeme vidět, nejširší pojetí definice má poslední citovaný Broniš, který se zaměřuje na pedagogický vliv na žáky, na tělesný, duševní i sociální potenciál, který se objevuje i u dalších autorů, Repáše a Kelcové.

Kromě Liby se na obsah výchovy ke zdraví zaměřila také Wiegerová (2005, s. 50-51), která uvádí následující témata:

1. **Zdraví upevňující životospráva-** nutriční výchova, péče o chrup, názory na diety, vegetariánství apod.
2. **Užívání a zneužívání léků a drog-** drogy jako lék-farmakologie, zneužívání legálních drog (tabák, alkohol) a nelegálních drog.
3. **Sexualita a zdraví-** sexualita, dospívání, narození dítěte apod.
4. **Výchova k ochraně a bezpečnosti zdraví při práci-** prevence úrazů, zásady první pomoci.
5. **Sociální aspekty zdraví-** život ve společnosti, státě, komunitě, změny, které přináší život v určité sociální skupině, vrstvě kultury.
6. **Výchova k rodinnému životu-** rodina, vztahy v rodině, postavení členů rodiny, trávení volného času.
7. **Cvičení pro zdraví-** pohyb jako součást zdravého způsobu života, cvičení s mírou a podle individuálních předpokladů, otužování.
8. **Péče o osobní zdraví-** osobní hygiena, snižování nemocnosti, poznatky o svém těle.
9. **Environmentální aspekty zdraví-** hledání a analýza vztahů člověk a příroda, příroda a naše zdraví.
10. **Psychologické aspekty zdraví-** přátelství, štěstí, láska, emoce, city, stres a jeho předcházení, strach.

Pokud si oba autory porovnáme, zjistíme, že v určitých prvcích se shodují, např. téma drog a léků, cvičení, environmentální přístup, výchova k rodinnému životu. Liší se v tématech

dopravní disciplíny, v komunikaci a vyjadřování, v primární prevenci, zdravotním stavu populace a aktuálních trendech ve vývoji dětí.

Cílem výchovy ke zdraví je dle Wiegerové (2005, s. 52) napomáhání k zodpovědnému zdravotnímu chování, proto by se měla zaměřovat na formování názorů, postojů k ochraně zdraví. Z tohoto důvodu k úloze výchovy ke zdraví patří:

- Vést děti k zodpovědnému zdravotnímu chování.
- Utvrzovat a formovat pozitivní postoje k vlastnímu zdraví.
- Rozvíjet informovanost o všech otázkách, které se zdravím souvisí.

1.2 Analýza pojmu podpora zdraví

V posledních letech se nevěnuje pozornost pouze zdraví jako takovému, ale především tomu, jak nemocem předcházet. I zde se jedná o složitý proces zahrnující nejen stránku tělesnou, ale také stránku duševní. Jde o to naučit lidi se o své zdraví starat, naučit je, že jsou to především oni, kdo své zdraví mohou ovlivnit, naučit je měnit způsob jejich života, který by vedl k lepší péči o zdraví vycházející přímo od nich samotných. Dalším krokem je vést na tuto cestu celou společnost, vytvořit jí vhodné podmínky nejen materiální, ekonomické, ale i sociální.

Jak píše Machová (Machová, Kubátová 2015, s. 12-13): *„ Podpora zdraví se odehrává za aktivní účasti jednotlivých občanů, skupin, komunit, organizací i společnosti jako celku. Jednotlivci mohou podporovat své zdraví přijetím zdravého životního stylu a péčí o své životní prostředí.“* Společenská podpora zdraví se dle Machové uplatňuje:

1. Vytvářením podmínek pro realizaci zdravého životního stylu jednotlivců.
2. Ochranou a tvorbou zdravého životního prostředí, péčí o dobrou životní úroveň, o vytváření pracovních příležitostí a dobrých pracovních podmínek, o vytváření příležitostí pro sportovní a rekreační aktivity a podporou vzdělávání a šíření informací majících vztah ke zdraví.

Podpora zdraví je souhrn činností politických, ekonomických, technologických a výchovných, jejichž cílem je zdraví chránit, prodlužovat aktivní život a zabezpečovat zdravý vývoj nových generací. Podpora zdraví je koncipována jako aktivita pro zdraví, je obecnější aktivitou a zahrnuje jak prevenci, tak i zdravotní výchovu, komunitní aktivity a tvorbu celkově příznivého prostředí (Machová, Kubátová 2015, s. 13).

Podpora zdraví není samostatným prvkem, ale je propojená s mnoha dalšími odvětvími. Můžeme ji najít v propojení s kulturou, ve které se daný proces etabluje. S procesem prevence, s vymezením kvality života člověka, se způsobem života člověka, s ekonomikou dané země, se stavem životního prostředí (Wiegerová 2005, s. 10).

1.3 Definice pojmu zdraví

Pokud se podíváme na definici zdraví, najdeme v lékařském slovníku následující: *„Stav úplné duševní a sociální pohody a nejen nepřítomnost nemoci nebo vady“* (Vokurka, Hugo c2003, s. 956). Tato definice pochází od Světové zdravotnické organizace a dále pokračuje: *„Předpokládá maximálně plnohodnotný dlouholetý život a sociální integraci každého člena společnosti“* (Wiegerová 2005, s. 4). Na definici je vidět, že zdraví pojímá jako komplexní část lidského bytí, nezaměřuje se pouze na samotnou nemoc, ale i na další projevy, které mohou mít vliv na neuspokojivý stav lidského života. Podle Baškové (c2009, s. 9) je zdraví: *„Dynamický proces, který vychází ze soustavného vzájemného působení organismu na prostředí a opačně, vede k rozvoji daných možností organismu a prostředí, je to schopnost vyvážit změny vnějšího prostředí. Pod nároky prostředí se chápou fyzikální, chemické, biologické a sociální vlivy vnějšího prostředí a zdraví je schopnost organismu adaptovat se na toto vnější prostředí.“* I zde je vidět, že autorka nevidí zdraví jen jako přítomnost nemoci, ale jako celkový proces adaptace organismu na okolní prostředí.

Definici zdraví je možné rozložit na jednotlivé podrobnější součásti tak, jak o něm píše Wiegerová (2005, s. 4):

- Zdraví není jen geneticky předurčeným, osudným, neměnným stavem. Závisí na individuálních zvláštnostech, sociální formaci a míry zodpovědnosti každého příslušníka společnosti. Můžeme tedy usuzovat, že pohled na zdraví je determinovaný kulturou, ve které člověk žije.
- Zdraví u většiny obyvatelstva můžeme zlepšit především aktivním činorodým způsobem života, uvědomělým zdravotním chováním, jako i úsilím jednotlivce, zaměřeným na jeho zachování a upevňování. Fyzická, psychická a sociální aktivita působí také na fyziologické procesy a základní funkce organismu, tedy i na zdraví.
- Sociální a biologický stav působí na chování člověka, jeho práci, schopnosti a také na ekonomiku krajiny.

- Jednota biologického, sociálního a psychologického v člověku, vzájemná souvislost organismu a životního prostředí tvoří základ chápání zdraví a nemoci jako dynamických procesů.

Ze všech těchto definicí a popisů je viditelné, že nejen výše zmíněné autorky, ale ani Světová zdravotnická organizace nenahlížejí na zdraví pouze z jednoho směru, a to ze směru přítomnosti nemoci.

2 ŠKOLY PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ

Po roce 1989 prošlo české školství změnou a začalo se otevírat novým směrům. Jedním z nich je zapojení se do programu Světové zdravotnické organizace Škola podporující zdraví. Kromě oblasti školství se začala měnit i společnost k přijímání nových prvků a začala se více zabývat problematikou zdraví a zdravé populace. Z důvodu nárůstu onemocnění a zároveň ochrany obyvatelstva vytvořila Světová zdravotnická organizace program Zdraví 21, ke kterému se posléze připojila i Česká republika.

2.1 Program Zdraví 21

V roce 1998 přijala na svém shromáždění Světová zdravotnická organizace program Zdraví pro všechny v 21. století. Cíli tohoto programu jsou ochrana a rozvoj zdraví lidí po celý jejich život a také snížení výskytu úrazů a nemocí v zemích Evropy. Dle Světové zdravotnické organizace jsou deseti hlavními příčinami nemocnosti tyto: Ischemická choroba srdeční, unipolární deprese, cévní mozkové nemoci, dopravní úrazy, následky konzumace alkoholu, osteoartróza, nádorové nemoci trávicího ústrojí, průdušek a plic, poranění a vrozené vady (Zdraví pro všechny v 21. století, 2008, dostupné z https://www.mzcr.cz). V tomto programu se nachází 21 cílů pro zlepšení zdravotního stavu národů a regionu. Česká republika se do tohoto programu zapojila. Zodpovědnost za plnění programu má vláda ČR a Rada pro zdraví a životní prostředí, při níž je zřízen Výbor Zdraví 21. Cíle v programu ČR vycházejí z programu Zdraví pro všechny v 21. století, ale pasivně je nepřebírají. Každý cíl má svůj úkol, který by měl být splněný do roku 2020 (cíle týkající se přímo zdravotnictví do roku 2005, nejpozději 2015), dále obsahuje dílčí úkoly, současný stav, aktivity ke splnění dílčích úkolů a ukazatele k monitorování plnění dílčího úkolu. Dětí předškolního věku se týkají především cíle číslo 3, 7, 8, 9, 13:

CÍL 3: Zdravý start do života.

- Do roku 2020 vytvořit podmínky, aby všechny narozené děti a děti předškolního věku měly lepší zdraví umožňující jim zdravý start do života.

CÍL 7: Prevence infekčních onemocnění.

- Podstatně snížit nepříznivé důsledky infekčních nemocí prostřednictvím systematicky realizovaných programů na vymýcení, eliminaci nebo zvládnutí infekčních nemocí, které významně ovlivňují zdraví veřejnosti.

CÍL 8: Snížení výskytu neinfekčních nemocí.

- Do roku 2020 by se měla snížit nemocnost, četnost zdravotních následků a předčasná úmrtnost v důsledku hlavních chronických nemocí na nejnižší možnou úroveň.

CÍL 9: Snížení výskytu poranění způsobených násilím a úrazy.

- Do roku 2020 zajistit, aby počty zranění, postižení a úmrtí, která jsou důsledkem nehod a násilných činů, trvale a výrazně poklesly.

CÍL 13: Zdravé místní životní podmínky.

- Do roku 2015 by obyvatelé měli mít více příležitostí žít ve zdravých sociálních i ekonomických životních podmínkách doma, ve škole, na pracovišti i v místním společenství.

Tento program je k nahlédnutí na stránkách Ministerstva zdravotnictví a byl Vládou České republiky schválený v roce 2002.

2.2 Škola podporující zdraví

Program Škola podporující zdraví (ŠPZ) vychází z koncepce holistického pojetí zdraví, ve kterém vzájemně působí bio – psycho – sociální faktory a zároveň vychází z pojetí Světové zdravotnické organizace. V České republice program zaštiťuje Státní zdravotní ústav. Národní síť tohoto programu je také členem evropské sítě Schools for Health in Europe, která vznikla v roce 1992 a má 43 členů, je garantovaná třemi mezinárodními organizacemi, Světovou zdravotnickou organizací, Radou Evropy a Komisí Evropské unie. Od roku 1994 byla vytvořená první metodika podpory zdraví v MŠ a síť se začala o mateřské školy rozšiřovat (Co je program Škola podporující zdraví, 2017, dostupné z www.skolka-pohoda.cz).

Principem programu je začít s podporou zdravého životního stylu a chování v co nejnižším věku dítěte a pokračovat kontinuálně dále na vyšších stupních vzdělávání. Tyto návyky by si dítě mělo osvojovat spontánně a přímou zkušeností od rodičů a učitelů. Proto je program ŠPZ dlouhodobou záležitostí a každá škola, která se chce zapojit, musí vytvořit svůj program na základě vypracovaných metodik a tento obhájit na pohovoru u kulatého stolu v SZÚ.

Cílem proměny škol zapojených do programu je včasná primární prevence civilizačních nemocí, antisociálního chování a všech závislostí, trvalé umožňování optimálního rozvoje a vývoje každého jednotlivce, žáka a učitele v součinnosti s rodiči a obcí po

stránce tělesné, duševní, sociální a duchovní (Záměr programu, 2009, dostupné z http://www.vychova ke zdravi.cz).

Školy musí promýšlet vše, co se v nich děje, záměrné i nezáměrné činnosti, je důležité si pro ně uvědomit, že je musí ovlivňovat s ohledem na možné pozitivní (podporující zdraví) i negativní (ohrožující zdraví) dopady. Pro člověka podporujícího zdraví by měly být jeho životní priority úcta ke zdraví, schopnost chovat se odpovědně ke zdraví svému i druhých. Dále by měl získat tyto životní klíčové kompetence:

- Rozumí holistickému pojetí zdraví, pojmům zdraví a prevence nemocí.
- Uvědomuje si, že zdraví je prioritní hodnotou.
- Dovede řešit problémy a řeší je.
- Má vyvinutou odpovědnost za vlastní chování a způsob života.
- Posiluje duševní odolnost.
- Ovládá dovednosti komunikace a spolupráce.
- Spolupodílí se aktivně na tvorbě podmínek pro zdraví všech.

(Co je program Škola podporující zdraví, 2017, dostupné z www.skolka-pohoda.cz).

SZÚ má na svých stránkách ke stažení publikace určené pro základní školy, střední školy, Metodiky pro střediska volného času a domovy dětí a mládeže, Metodiky pro školní družiny a školní kluby. Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole, které je jediným zdrojem podpory pro Mateřské školy podporující zdraví na těchto stránkách bohužel chybí. Je zde alespoň tabulka, co by mělo obsahovat Školní kurikulum podpory zdraví pro mateřské školy, které musí škola inovovat každé tři roky. Školy podporující zdraví mají svá loga, která mohou uvádět na svých stránkách a dokumentech. (příloha P1)

Ohledně ŠPZ se na konci roku 2015 konal v Poslanecké sněmovně seminář na téma Škola podporující zdraví. Semináře se zúčastnili ředitelé škol zapojených do programu, tehdejší ministryně MŠMT, ústřední školní inspektor, zástupci ministerstva zdravotnictví a ředitelka české kanceláře WHO. Řešily se zde otázky: jak souvisí škola a vzdělávání se zdravím a naopak, prezentovaly se benefity, ale i úskalí tohoto programu, metodiky a sebehodnotící nástroje, obnovení decentralizace výběrového řízení do programu ŠPZ v jednotlivých krajích ČR, pomocí krajských koordinačních týmů. Ministryně na závěr dodala, že bude

společně s ministrem zdravotnictví hledat prostředky pro systémový dotační rozvojový program, jelikož neexistuje žádná systémová finanční podpora (Nejedlá 2016, dostupné z: http://www.szu.cz/).

Mateřské školy podporující zdraví musí do svého programu zapracovat nejen podmínky Rámcového vzdělávacího programu pro předškolní vzdělávání (RVP PV), ale také Kurikula podpory zdraví v mateřské škole (KPZMŠ). Pokud se mateřská škola rozhodne pro vstup do tohoto programu, musí nejprve podat přihlášku Státnímu zdravotnímu ústavu, kde musí odpovědět na tři otázky:

1) Proč školu program Škola podporující zdraví zajímá?
2) Kdo všechno projevuje o program ŠPZ zájem (ředitel, učitelé, rodiče, žáci, obec, jiný partner)?
3) Co od programu ŠPZ pro sebe očekává?

(Jak se stát ŠPZ, 2018, dostupné z http://www.szu.cz).

Školní kurikulum podpory zdraví musí každá mateřská škola inovovat po třech letech. K hodnocení předkládá: Školní kurikulum podpory zdraví, prováděcí plán na nejbližší rok, autoevaluační zprávu, tabulky průměrných hodnot indikátorů za školu, tabulku zpracovaného dotazníku pro rodiče (Inovace MŠ, 2018, dostupné z http://www.szu.cz).

2.3 Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole

Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole (KPZMŠ) je metodikou od kolektivu autorů, kterou se řídí školy zařazené do programu podpory zdraví, ale i mohou ho do svých ŠVP zapracovat i ostatní mateřské školy do tohoto programu nezařazené. Jak píší autoři, metodika chce přispět k: *„Tvorbě podmínek pro tělesnou, duševní a společenskou pohodu dítěte po dobu jeho pobytu v mateřské škole. Výchově předškolního dítěte ke zdravému životnímu stylu, jenž je charakterizován:*

- *Návyky a dovednostmi zdravého životního stylu,*
- *Odolností vůči stresům a zdraví škodícím vlivům, které mohou vést ke zneužití a závislostem (podpora budoucího zdraví).“*

(Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 9)

Kurikulum z roku 2008 je přepracovanou verzí předchozích metodik z roku 1995 a 2000 a naplňuje požadavky RVP PV a obohacuje ho o další prvky. Je vytvořené na základě

holisticko-interakčního přístupu a je rámcovým kurikulem, každá škola si na jeho základě tvoří své školní a třídní kurikulum, provázané s RVP PV. Podle autorů koncepce metodiky vychází nejen z formálního kurikula, ale snaží se zapracovat také kurikulum neformální (všechny spontánní činnosti předškolního věku).

Filozofií programu je respekt k přirozeným lidským potřebám jednotlivce v celku společnosti a světa. Zde vycházejí z modelu přirozených lidských potřeb od Abrahama Maslowa, které jsou hierarchicky uspořádané a uspokojení potřeb ve vyšším patře závisí na uspokojení potřeb v patrech nižších (příloha P2). Integrujícím principem je rozvíjení komunikace: verbálně, neverbálně, činem a také spolupráce.

2.3.1 Obsah Kurikula podpory zdraví

I když se Kurikulum podpory zdraví nezabývá přímo výslovně výchovou ke zdraví, uvedu v této kapitole stručně jeho obsah. Ke každé kategorii uvádím její stručnou charakteristiku, která z Kurikula vychází:

1. **Učitelka podporující zdraví**- učitelka je hlavním a integrujícím činitelem v MŠ, děti ji v mnohém často napodobují a tím se také učí. Učitelka pomáhá vytvořit zdravý životní styl ve světě, který se neustále mění. Učitelka si uvědomuje vliv, který má její postoj ke zdraví, má ujasněný žebříček hodnot, nebojí se toho, že něco neví. Svým chováním podporuje zdraví své, jiných lidí a celých komunit. Její přístup ke světu, přírodě, společnosti, člověku, jeho zdraví i k sobě je odpovědný (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 39-40).
2. **Věkově smíšené třídy**- přirozeným prostředím v životě člověka je věkově smíšená skupina, která umožňuje společné činnosti a vzájemné dorozumívání. Poskytuje přirozené podmínky pro socializaci dítěte. Ta se uskutečňuje prostřednictvím sociálního učení, které probíhá interakcí dítěte s rodiči, vrstevníky a dalšími lidmi. Čím větší je věkový rozdíl mezi dětmi, tím více sociálních rolí a strategií si děti mohou osvojit. Ve třídě by měly být děti ve věku od tří do šesti let. Je potřeba přiměřený počet dětí ve třídě, co nejrovnoměrnější zastoupení jednotlivých věkových skupin i rozdělení dětí podle pohlaví. Tyto třídy vedou k tomu, že děti jsou si nejpřirozenějšími učiteli, nové děti se lépe adaptují, získávají sociální zkušenosti (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 42-45).
3. **Rytmický řád života a dne**- rámcová pravidla uspořádání života a dne, která zabezpečují rytmický řád a umožňují učitelce uspokojovat individuální potřeby dětí,

pružné rozhodování, vzájemnou informovanost a komunikaci s rodiči. Uspořádání dne, které vychází z potřeby zdravé životosprávy dítěte, pomáhá uspokojovat základní tělesné a duševní potřeby všech jednotlivců v závislosti na čase, denním, týdenním a ročním rytmu, aby co nejvíce vyhovoval jejich vývojovým a individuálním potřebám. Rytmický řád se týká všech, kteří se na životě MŠ podílejí. Respektuje biorytmus dětí. Přináší základy pro další zdravý vývoj (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 49-51).

4. **Tělesná pohoda a volný pohyb**- ochraňuje a posiluje organismus dítěte především tím, že mu nabízí dostatek volného pohybu, který je pro zdravý život dítěte nepostradatelný. Volný pohyb působí příznivě na celkovou tělesnou a duševní pohodu. Přináší dětem radost a je nepostradatelný pro jejich zdravý vývoj, především spontánní pohyb na čerstvém vzduchu. Je potřeba, aby byly pohybové aktivity všestranné a během nich se nepoměřoval výkon mezi dětmi (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 52).
5. **Správná výživa**- výrazně ovlivňuje tělesnou a duševní pohodu. Správná výživa zajišťuje růst a vývoj, obnovu tkání, psychickou a fyzickou výkonnost a obranyschopnost vůči vnějším i vnitřním vlivům. Je základním předpokladem pro zdravý tělesný a duševní vývoj jedince. Působí preventivně proti chorobám, podporuje odolnost organismu. Důležitá je pestrost stravy, její vyváženost, plnohodnotnost odpovídající potřebám vyvíjejícího se organismu dítěte. Důležité je také klidné, estetické prostředí, dostatek času ke stolování, vhodný časový odstup mezi jídly, ne větší než tři hodiny (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 57-59).
6. **Spontánní hra**- MŠ vytváří prostor, čas a prostředky pro spontánní hru vycházející z přirozených potřeb a zájmů dítěte. Hra je základní formou lidské aktivity, prostřednictvím hry se dítě aktivně vypořádává se světem. Hra pomáhá dítěti vypořádat se s emočními konflikty. Dítě může experimentovat, manipulovat, cvičit, hrát si „jako“. Je pro dítě vážnou činností, která mu přináší radost. Dítě hrou získává životní dovednosti, učí se komunikovat, získává schopnost chápat druhého a schopnost svobodně jednat (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 61-63).
7. **Podnětné věcné prostředí**- vytváří ve svých prostorách vstřícné, estetické, podnětné a hygienické prostředí. Kvalita věcného prostředí mateřské školy má významný vliv na pohodu všech, jichž se týká. Prostředí ovlivňuje všechny zúčastněné, má vliv na jejich zdravotní a psychický stav, na jejich chování a prožívání (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 65).

8. **Bezpečné sociální prostředí**- vytváří bezpečné sociální klima na základě vzájemné důvěry, úcty, empatie, solidarity a spolupráce mezi všemi lidmi v mateřské škole. Zahrnuje děje mezi lidmi v MŠ, procesy, vztahy, duševní stavy jednotlivců, vztahy s lidmi z okolí mateřské školy. Odráží společenské poměry. Kvalita tohoto prostředí zpětně ovlivňuje sociální klima školy. Pro školu je nezbytné, aby vytvořila pozitivní a bezpečné sociální prostředí, které inspiruje, přispívá ke spokojenosti a zlepšuje výkon všech (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 69).
9. **Participativní a týmové řízení**- praktikuje a rozvíjí styl řízení, který je založen na participaci a kooperaci všech zúčastněných. Důležitá je zde úloha ředitelky. Je nezbytné, aby ředitelka v rámci koncepčního, personálního i technicko-ekonomického řízení uplatňovala participativní styl vedení lidí. Je ozdravující, podporuje pozitivní pracovní atmosféru, vede k větší motivaci, samostatnosti, angažovanosti, zodpovědnosti, a tím i vyššímu výkonu všech, kteří se na realizaci programu mateřské školy podporující zdraví podílejí (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 72).
10. **Partnerské vztahy s rodiči**- rozvíjí společenství mateřské školy a rodiny jako nejsilnější záruku účinnosti projektu podpory zdraví. Společenství vzniká prolínáním vlivů z rodiny do mateřské školy a opačně na základě vzájemné tolerance, partnerství, otevřenosti. Rodinná výchova je základem, na kterém škola staví, proto musí vlivy rodiny rozpoznávat a citlivě využívat k navazování otevřeného partnerského vztahu. Základem pro vytvoření takovýchto vazeb je vzájemný respekt, důvěra a utváření pocitu sounáležitosti života rodiny se životem školy (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 77).
11. **Spolupráce mateřské školy se základní školou**- usiluje o součinnost se základními školami v okolí, aby tím pomohla vytvářet podmínky pro nestresující, plynulý přechod dětí z mateřské školy do 1. ročníku školy základní. Pro individuální zdraví dítěte, ale i celkové zdravé klima ve třídě je důležité, aby se každé dítě dobře adaptovalo na nové podmínky. Jinak by mohlo být ohroženo nejen ve svém psychosociálním vývoji, ale i v pozdějším vztahu ke škole a učení. Přechod dětí z mateřské školy do základní školy by měl probíhat v bezpečném prostředí bez stresu a bez adaptačních potíží (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 82).
12. **Začlenění mateřské školy do života obce**- je součástí obce, a tím se stává významnou složkou její stability. Svými aktivitami se podílí na životě a rozvoji obce a kvalitou vztahů uvnitř školy i vztahů s rodiči ovlivňuje celkové klima obce.
    V rámci svého vzdělávacího programu doplňuje její kulturně duchovní život. MŠ je

vždy součástí komunity obce, je na obci závislá finančně i v míře kompetencí, které jí obec poskytuje, neboť je jejím zřizovatelem. Naopak rozvoj obce je zčásti ovlivněn existencí mateřské školy podporující zdraví, která přispívá ke stabilizaci obce z hlediska osídlení obyvatelstva, k podpoře zdravého vývoji populace, k vytvoření místa pro děti v rámci obce, k obohacování kulturního života obce, k ovlivnění vzdělávacího programu obce. Za předpokladu upřímného partnerství školy, rodičů, organizací a místního společenství může mateřská škola podporující zdraví významně přispět k dosažení pozitivních zdravotních změn ve společnosti (Havlínová, Vencálková a kol. 2008, s. 86-87).

2.4 Postavení výchovy ke zdraví v Rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání

Výzkumný ústav pedagogický vydal v roce 2004 Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání, který je závazný pro všechny akreditované mateřské školy. Spadá do systému kurikulárních dokumentů na státní úrovni, které na sebe v jednotlivých etapách vzdělávání navazují. Určuje společný rámec, ze kterého vychází školní vzdělávací programy, které jsou společně s Rámcovým vzdělávacím programem veřejnými dokumenty přístupnými pedagogické i nepedagogické veřejnosti.

RVP PV pracuje s klíčovými kompetencemi, které si má dítě osvojit a které mu usnadní další vzdělávání a jsou základem celoživotního učení se. *„Dobré a dostatečné základy klíčových kompetencí, položené v předškolním věku, mohou být podstatným příslibem dalšího příznivého rozvoje a vzdělávání dítěte, nedostatečné základy mohou být naopak brzdou, která dítě na počátku jeho životní a vzdělávací cesty může znevýhodňovat“* (Syslová, in Řehulka 2011, s. 89-90).

Témata výchovy ke zdraví se objevují pouze v kompetencích sociálních a personálních a činnostních a občanských.

Sociální a personální kompetence:

- Dětským způsobem projevuje citlivost a ohleduplnost k druhým, pomoc slabším, rozpozná nevhodné chování; vnímá nespravedlnost, ubližování, agresivitu a lhostejnost. (sociální aspekty zdraví, psychologické aspekty zdraví)
- Ve skupině se dokáže prosadit, ale i podřídit, při společných činnostech se domlouvá a spolupracuje; v běžných situacích uplatňuje základní společenské návyky

a pravidla společenského styku; je schopné respektovat druhé, vyjednávat, přijímat a uzavírat kompromisy. (sociální aspekty zdraví)

- Napodobuje modely prosociálního chování a mezilidských vztahů, které nachází ve svém okolí. (sociální aspekty zdraví)

(Smolíková 2004, s. 11)

Činnostní a občanské kompetence:

- Ví, že není jedno, v jakém prostředí žije, uvědomuje si, že se svým chováním na něm podílí a že je může ovlivnit. (environmentální aspekty zdraví)
- Dbá na osobní zdraví a bezpečí svoje i druhých, chová se odpovědně s ohledem na zdravé a bezpečné okolní prostředí. (výchova k ochraně a bezpečnosti zdraví při práci, péče o osobní zdraví)

(Smolíková 2004, s. 12)

Vzdělávací obsah v RVP PV je stanovený pro celou věkovou skupinu společně. V dílčích vzdělávacích cílech se jedná o výchovu ke zdraví v následujících:

Dítě a jeho tělo:

- Uvědomění si vlastního těla. (sexualita a zdraví, péče o osobní zdraví)
- Osvojení si poznatků o těle a jeho zdraví, o pohybových činnostech a jejich kvalitě. (péče o osobní zdraví)
- Vytváření zdravých životních návyků a postojů jako základů zdravého životního stylu. (zdraví upevňující životospráva)

(Smolíková 2004, s. 14)

Dítě a jeho psychika:

- Poznávání sebe sama, rozvoj pozitivních citů ve vztahu k sobě (uvědomění si vlastní identity, získání sebevědomí, sebedůvěry, osobní spokojenosti). (psychologické aspekty zdraví)
- Rozvoj schopnosti citové vztahy vytvářet, rozvíjet je a city plně prožívat. (psychologické aspekty zdraví)

(Smolíková 2004, s. 19-20)

Dítě a ten druhý:

- Osvojení si elementárních poznatků, schopností a dovedností důležitých pro navazování a rozvíjení vztahů dítěte k druhým lidem. (psychologické aspekty zdraví)
- Posilování prosociálního chování ve vztahu k ostatním lidem (v rodině, v mateřské škole, v dětské herní skupině apod.). (sociální aspekty zdraví, výchova k rodinnému životu)
- Vytváření prosociálních postojů (rozvoj sociální citlivosti, tolerance, respektu, přizpůsobivosti apod.). (sociální aspekty zdraví)

(Smolíková 2004, s. 21)

Dítě a společnost:

- Rozvoj schopnosti žít ve společenství ostatních lidí (spolupracovat, spolupodílet se), přináležet k tomuto společenství (ke třídě, k rodině, k ostatním dětem) a vnímat a přijímat základní hodnoty v tomto společenství uznávané. (sociální aspekty zdraví, výchova k rodinnému životu)
- Rozvoj základních kulturně společenských postojů, návyků a dovedností dítěte, rozvoj schopnosti projevovat se autenticky, chovat se autonomně, prosociálně a aktivně se přizpůsobovat společenskému prostředí a zvládat jeho změny. (sociální aspekty zdraví)

(Smolíková 2004, s. 23-24)

Nejčastější kategorie zastoupené v Rámcovém vzdělávacím programu jsou sociální aspekty zdraví, výchova k rodinnému životu, psychologické aspekty zdraví, péče o osobní zdraví.

2.4.1 Školní vzdělávací program

Školní vzdělávací program vychází ze vzdělávacího obsahu a vzdělávacích oblastí RVP PV. Školy a samotní učitelé si mohou svůj vzdělávací program formulovat po svém v takové podobě, v jaké ji budou předkládat dětem, v integrovaných blocích. Jedinou podmínkou je, aby integrované bloky procházely všemi vzdělávacími oblastmi. Bloky mohou být krátkodobé i dlouhodobé, měly by vycházet z přirozených potřeb dítěte, být pro dítě srozumitelné a užitečné. Zahrnuje priority a specifičnosti školy, kurikulární nabídku, tj. povinné, volitelné a nepovinné předměty, mimotřídní aktivity, způsoby organizace školního života a způsoby realizace vztahu školy s rodiči žáků (Průcha, Walterová, Mareš 2013, s. 300).

Školní vzdělávací program je povinná součást dokumentace mateřské školy, je veřejným dokumentem, přístupným široké veřejnosti. Tvoří ho ředitelka společně s pedagogickým sborem. Má pevně danou strukturu a musí obsahovat tyto části:

- Identifikační údaje o mateřské škole
- Obecná charakteristika školy
- Podmínky vzdělávání
- Organizace vzdělávání
- Charakteristika vzdělávacího programu
- Vzdělávací obsah
- Evaluační systém

(Smolíková 2004, s. 39)

Každá škola může pro tvorbu svých školních programů využít i dalších programů, např. alternativních.

II. PRAKTICKÁ ČÁST

3 KVALITATIVNĚ ORIENTOVANÝ VÝZKUM

Praktická část práce je zaměřená na analýzu školních vzdělávacích programů z hlediska postavení výchovy ke zdraví a vzájemné srovnání programů běžných mateřských škol a škol pracujících podle programu Škola podporujících zdraví. Pomocí analýzy obsahů jednotlivých programů čtyř mateřských škol z Jihomoravského kraje jsem vytvořila kódy a z nich následné kategorie, pomocí kterých budu hledat rozdíly mezi programy jednotlivých mateřských škol z hlediska postavení výchovy ke zdraví.

3.1 Cíle výzkumu a výzkumné otázky

Hlavním výzkumným cílem této práce je analyzovat školní vzdělávací programy škol zapojených do programu Kurikulum podpory zdraví v MŠ a škol do tohoto programu nezapojených z hlediska postavení výchovy ke zdraví. Z hlavního výzkumného cíle jsem stanovila dílčí výzkumné cíle:

- Vzájemně srovnat ŠVP běžných škol a škol zapojených do programu Škola podporující zdraví.
- Popsat jaké je postavení výchovy ke zdraví v jednotlivých školních vzdělávacích programech.
- Popsat jaké jsou rozdíly v postavení výchovy ke zdraví mezi běžnými školami a školami podporujícími zdraví.

Z výzkumných cílů jsem vytvořila výzkumné otázky, které zní:

- VO 1: Jaké je postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol?
- VO 2: Jaké jsou rozdíly mezi školními vzdělávacími programy běžných škol a škol podporujících zdraví?

3.2 Výzkumné metody a výzkumný vzorek

V praktické části bakalářské práce je použita metoda obsahové analýzy dokumentů, konkrétně školních vzdělávacích programů mateřských škol. Jsou zde analyzovány čtyři školní vzdělávací programy jihomoravských mateřských škol, které se nacházejí v okruhu

do 35 kilometrů od města Brna. Pomocí obsahové analýzy v bakalářské práci porovnám jednotlivé programy vybraných mateřských škol na základě vytvořených kategorií a podkategorií vycházejících z kódování školních vzdělávacích programů, více viz kap. 3.3.

Za výzkumný vzorek jsem vybrala čtyři školní vzdělávací programy, dva z běžných mateřských škol, dva ze škol podporujících zdraví. Jednotlivé školy jsou v textu a v tabulkách označené zkratkami MŠ 1, MŠ 2, MŠ 3, MŠ 4. MŠ 1 je běžná venkovská mateřská škola nacházející se 25 kilometrů od Brna, MŠ 2 je běžná mateřská škola v malém městě 10 kilometrů od Brna, MŠ 3 je škola podporující zdraví nacházející se ve městě Brně, MŠ 4 je škola podporující zdraví nacházející se ve městě Brně.

3.3 Průběh výzkumu

Sběr dat jsem začala v únoru 2018. Oslovila jsem osm mateřských škol, pět z nich mi vyšlo vstříc a zapůjčilo své školní vzdělávací programy, ze kterých jsem pro svoji práci vybrala čtyři. Každý vybraný školní vzdělávací program jsem analyzovala a vytvořila kódy pomocí induktivního kódování. Kódy, které mi vyšly, se shodují s některými kategoriemi výchovy ke zdraví, které jsou uvedené v odborné literatuře. Z tohoto důvodu jsem se rozhodla využít kategorií již existujících a přejít na deduktivní tvorbu kategorií. Kategorií je osm a jsou následující:

- Zdraví upevňující životospráva
- Výchova k ochraně a bezpečnosti při zdraví
- Sociální aspekty zdraví
- Výchova k rodinnému životu
- Cvičení pro zdraví
- Péče o osobní zdraví
- Environmentální aspekty zdraví
- Psychologické aspekty zdraví.

Z vybraných kategorií vytvořím tabulky, do kterých budu zaznamenávat, zda se daný jev ve školním programu vyskytuje a v jaké podobě, či nevyskytuje, nebo není uvedený. Do tabulek budu uvádět údaje ze všech vybraných škol. Pod každou tabulkou uvedu vysvětlení získaných výsledků v dané kategorii tak, abych naplnila cíle své práce.

4 VÝZKUM

V této kapitole se zaměřím na samotnou analýzu a rozbor školních vzdělávacích programů. Bude rozdělená na osm částí podle stanovených kategorií.

4.1 Zdraví upevňující životospráva

Tato kategorie zahrnuje stravování dětí, nabízenou stravu a vedení dětí k vhodně zvolené stravě, dále se zaměřuji na nabídku neobvyklých surovin, seznamování s nimi a zařazování do jídelníčku dětí. I když kategorie zdraví upevňující životospráva v sobě nezahrnuje pouze stravování, pro účely bakalářské práce jsem se zaměřila jen na tuto část, jelikož mi vyšla v kódování. Jiné podkategorie, jako např. názory na diety se mi ve školních vzdělávacích programech neukázaly.

Zdraví upevňující životospráva	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Nutriční výchova	-denně je podáváno čerstvé ovoce a zelenina, -škola se snaží snížit spotřebu tuků a cukrů v podávané stravě, -škola chce zařazovat do jídelníčku více biopotravin.	-do jídelníčku jsou zařazována jídla racionální výživy, -škola chce zařazovat do jídelníčku nové druhy jídel a více ovoce a zeleniny.	-denně je podáváno čerstvé ovoce a zelenina, -děti si samy připravují zeleninové saláty, -skladba stravy odpovídá pyramidě zdravých potravin.	-do jídelníčku jsou zařazována jídla racionální výživy, -škola používá biopotraviny, -jsou zařazovány různé druhy pečiva, -na svačinu jsou připravovány obilné kaše, -denně je podáváno čerstvé ovoce a zelenina.

Tab. 1- Zdraví upevňující životospráva

V kategorii zdraví upevňující životospráva šlo o zachycení prvků zdravého stravování a návyků vedoucích ke zdravému stravování. Šlo mi o zaznamenání, jakým způsobem jsou děti ke zdravé životosprávě vedeny, jaké podmínky mají školy stanovené a s jakou nabídkou se děti mohou setkat.

Nejčastěji jim škola nabízí denně čerstvé ovoce a zeleninu a jídla racionální výživy, u kterých ovšem není přesně řečeno, co tato racionální výživa pro děti předškolního věku zahrnuje. Podávání ovoce a zeleniny a racionální stravy se objevuje u všech škol. Všechny školy také mají vlastní kuchyni, takže není problém domlouvat se s vedoucí školní kuchyně na obměnách jídelníčku. U běžných mateřských škol se objevují záměry nabízet dětem pestřejší jídelníček zařazením biopotravin nebo nových druhů jídel. Jinak se školy na vhodnou životosprávu šířeji nezaměřují. Školy podporující zdraví jsou na tom s nabídkou lépe, zařazují netradiční potraviny, obilné kaše, různé druhy pečiva, vedou děti k samostatnosti při přípravě jídla a tím i k lepším návykům při stravování dětí, pro které je samotná příprava zážitkem a je tím pádem spojená s větším uvědoměním si, co děti jí a jak jídlo vzniká.

V této kategorii je vidět rozdíl mezi běžnými školami a školami podporujícími zdraví, které mají pestřejší nabídku potravin a vedou děti k poznávání různých druhů potravin. U všech škol je ovšem zaměření jednostranné, a to pouze na samotnou nutriční výchovu. Chybí zde širší zaměření, jak dětem přiblížit i jiné prvky spojené se životosprávou, nejlépe hravou formou.

4.2 Výchova k ochraně a bezpečnosti zdraví při práci

Kategorie zahrnuje bezpečnost dětí při hrách, venkovních aktivitách a pohybových aktivitách vůbec, dále učení dětí chránit si své zdraví a poznatky o tom, jak a kam se obrátit o pomoc.

Výchova k ochraně a bezpečnosti zdraví při práci	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Prevence úrazů	-děti jsou seznámeny, jak se mají chovat při pohybových aktivitách, koupání, aby předešly úrazům.	Škola nemá uvedené žádné informace.	-děti jsou vedeny k poznatkům o tom, co poškozuje jejich zdraví.	-děti jsou seznamovány s riziky, které mohou ohrožovat jejich zdraví a bezpečnost.
Zásady první pomoci	-děti jsou vedeny, aby si uvědomily, jak mají chránit své zdraví prostřednictvím přednášek hasičů, zdravotníků.	Škola nemá uvedené žádné informace.	Škola nemá uvedené žádné informace.	Škola nemá uvedené žádné informace.
Ostatní prevence	-děti jsou seznamovány s prevencí proti požárům,	-škola spolupracuje s místní policií a místními hasiči.	Škola nemá uvedené žádné informace.	Škola nemá uvedené žádné informace.

	jak zavolat pomoc při nečekané události.			

Tab. 2- Výchova k ochraně a bezpečnosti zdraví při práci

Tato kategorie se ve školních vzdělávacích programech objevuje velice obecně. Jelikož je nazvaná ochrana a bezpečí zdraví při práci, dalo by se polemizovat, zda vůbec do prostředí mateřské školy patří. Nesmíme zapomenout, že pro děti předškolního věku je prací hra a pohyb, díky kterým poznávají, učí se a seznamují se se životem kolem sebe. A právě při takovýchto aktivitách hrozí dětem nebezpečí v podobě úrazů.

Kromě jedné běžné mateřské školy zde není uvedený žádný konkrétní příklad, jakým způsobem jsou děti k ochraně zdraví vedené. Jedna běžná mateřská škola, MŠ 1, pořádá pro děti přednášky hasičů a tím je vede k seznámení se s prevencí proti požárům, s poznatky, kam se obrátit o pomoc a jak se chovat při pohybových aktivitách. Druhá běžná mateřská škola má uvedenou pouze spolupráci s hasiči a policií, neuvádí ovšem konkrétně, jakým způsobem tato spolupráce funguje, zda jde o besedy ve škole, o návštěvy na stanicích, o seznamování s riziky a nebezpečím, které mohou děti potkat. Školy podporující zdraví mají ve svých programech uvedeno pouze seznámení dětí s riziky a vedení k poznatkům o tom, jak mají chránit své bezpečí. Žádná konkrétní aktivita se u nich v programech neobjevuje.

V této kategorii vidím mezi jednotlivými školními programy rozdíly, pouze jedna běžná mateřská škola uvádí konkrétní aktivity, dětem zajišťuje besedy alespoň s hasiči a zdravotníky. Jinak se školy této problematice ve svých vzdělávacích programech příliš nevěnují a uvedené je mají velice obecně.

4.3 Sociální aspekty zdraví

Do této kategorie spadají veškeré vztahy v mateřské škole, společné soužití všech aktérů, život ve společnosti, kterou dítě vstupem do mateřské školy poznává a začleňuje se do ní.

Sociální aspekty zdraví	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Život ve společnosti	-ve škole se dbá na vzájemnou důvěru, toleranci, ohleduplnost, zdvořilost a vzájemnou pomoc, -věkově smíšené třídy, -vedení dětí k sounáležitosti mezi všemi aktéry ve škole.	-škola rozvíjí vztah dětí ke všem okolo nich, jejich schopnost žít v kolektivu vrstevníků, -věkově smíšené třídy, -děti jsou vedeny k životu mezi ostatními a vytváří si návyky společenského chování.	-děti jsou vedené k podpoře vztahů k rodině, přátelům, ke komunikaci, naslouchání, toleranci, -věkově smíšené třídy.	-ve škole se dodržují partnerské vztahy mezi všemi aktéry, -věkově smíšené třídy,
Změny, které přináší život ve skupině	Škola nemá uvedené žádné informace.	Škola nemá uvedené žádné informace.	Škola nemá uvedené žádné informace.	-děti v průběhu školního roku poznávají změny a děje ve společnosti, -každoročně se ve škole dodržují

				„tradice“ spojené se společnými aktivitami všech aktérů školy.

Tab. 3- Sociální aspekty zdraví

Všechny zkoumané mateřské školy mají věkově smíšené třídy, které samy o sobě vedou k socializaci a začlenění dětí do kolektivu právě tím, že se v nich setkávají děti různého věku a učí se tím pádem samy od sebe navzájem a zvykají si na změny, které jim život v této jejich dětské komunitě přináší.

Všechny školy se dále snaží o dobré vztahy, sounáležitost a partnerské vztahy mezi všemi aktéry, kteří se na životě ve škole podílejí, mezi dětmi, učitelkami, ostatními pracovníky a rodiči.

Běžná mateřské škola MŠ 1 má ve svém programu uvedené, že se ve škole dbá na vzájemnou důvěru, toleranci, ohleduplnost, zdvořilost a vzájemnou pomoc, a že se snaží o sounáležitosti mezi všemi aktéry ve škole. Není zde ovšem uvedené žádné konkrétní zaměření. Stejně obecně, ale se zaměřením na život v kolektivu vrstevníků a vytvářením si návyků společenského chování se ve svém programu prezentuje i MŠ 2. MŠ 3, škola podporující zdraví má také uvedené velice obecně sociální aspekty zdraví. Konkrétní aktivity jsou uvedené pouze u MŠ 4, kde se píše o společných aktivitách všech aktérů školy v průběhu celého školního roku.

Běžné mateřské školy i školy podporující zdraví mají programy nastavené podobně, pouze jedna škola ze všech zkoumaných, MŠ 4 má v průběhu celého školního roku zařazené aktivity, které nazývají tradicemi, a jež vedou ke scházení se všech aktérů školy a vytváření přátelských vztahů a jejich utužování. Ani v této kategorii nevidím velký rozdíl mezi jednotlivými programy, naopak se jedná o velice podobné zaměření a způsob jakým děti se společností seznamovat a jak je do společnosti začlenit.

4.4 Výchova k rodinnému životu

Tato kategorie se zabývá postavením členů v rodině, pozitivními vztahy v rodině, uvědoměním si důležitosti rodiny.

Výchova k rodinnému životu	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Vztahy v rodině	-škola chce prostřednictvím společného čtení prarodičů dětem budovat pevné vazby v rodině, -děti jsou vedeny k uvědomění si významu rodiny a jednotlivých členů, -oslava svátku matek.	-oslava svátku matek.	-škola podporuje vztahy v rodině společnými aktivitami, -oslava svátku matek.	-oslava svátku matek.
Trávení volného času	Škola nemá uvedené žádné informace.	Škola nemá uvedené žádné informace.	-škola organizuje společné akce pro rodiče a děti.	-ve škole se konají společné aktivity pro děti a rodiče v průběhu celého školního roku, -třídy si vedou deníky, kam děti

				s rodiči zaznamenávají jejich víkendové zážitky v rodině.

Tab. 4- Výchova k rodinnému životu

Co se týče rodiny, zaměřují se všechny školy na oslavu svátku matek a chystají různá představení a dárky. V průběhu roku se ve školách podporujících zdraví konají různé společné aktivity dětí s rodiči, kteří tak spolu ve škole stráví nějaký čas. MŠ 4 zavedla deníky, kam rodiny zaznamenávají své společné víkendové aktivity, jak společně tráví volný čas. Běžné školy naopak nemají tyto aktivity uvedené. Pouze jedna běžná mateřská škola, MŠ 1, zařadila do svého programu čtení prarodičů dětem a snaží se tak budovat pevné vztahy v rodině. Jiné aktivity, jak dětem zprostředkovat vztahy v rodině a postavení jednotlivých členů rodiny jsem ve školních vzdělávacích programech nenašla. Mohli bychom se pouze domnívat, že jsou tyto aktivity uvedené alespoň v třídních vzdělávacích programech.

V kategorii výchova k rodinnému životu, jsou na tom lépe školy podporující zdraví, které do svého programu v průběhu školního roku zařazují různé společné aktivity pro rodiče s dětmi. Zajímavé je také předčítání prarodiči, které vede k upevňování vztahu mezi dětmi a jejich prarodiči. Běžná mateřská škola, MŠ 2, má ve svém programu uvedené názvy témat, které by mohly souviset s rodinným životem, nemá ale nijak konkretizovaný jejich obsah.

4.5 Cvičení pro zdraví

Kategorie cvičení pro zdraví zahrnuje pohybové aktivity v mateřské škole, a to jak spontánní, tak cílené, ve třídě a i na zahradě. Vedení dětí k pohybu jako kompenzace sedavého způsobu života.

Cvičení pro zdraví	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Pohyb jako součást zdravého způsobu života	-škola zajišťuje výuku plavání,	-během týdne jsou zařazovány řízené	-škola je zapojená do výukového programu	-pro děti je organizováno cvičení tai-či

	-do dopoledních aktivit jsou zařazována ranní cvičení a relaxační chvilky.	pohybové aktivity.	MISA zaměřeného na masáže, -do cvičení jsou zařazovány prvky jógy zdravotní tělesné výchovy.	
Otužování	Škola nemá uvedené žádné informace.	Škola nemá uvedené žádné informace.	-děti se v letních měsících otužují v bazénu na školní zahradě.	Škola nemá uvedené žádné informace.
Materiální vybavení pro pohybové aktivity	Škola nemá uvedené žádné informace.	-škola má prostornou tělocvičnu pro pohybové aktivity, -na školní zahradě je dráha pro jízdu na kole, koloběžce a prostor pro míčové hry.	-škola má vlastní bazén, -třídy jsou vybaveny tělovýchovným nářadím a náčiním, relaxačními pomůckami, -na školní zahradě je dopravní hřiště využívané pro kola a koloběžky.	-ve třídách je volně k dispozici množství tělovýchovného nářadí a náčiní (horolezecká stěna, lano na houpání, rehabilitační bazén, balanční míče), -na školní zahradě je trasa pro kola a koloběžky.

Tab. 5- Cvičení pro zdraví

Kategorie cvičení pro zdraví má velice široký rozptyl. MŠ 1, běžná mateřská škola uvádí ranní cvičení a výuku plavání. MŠ 2 má tělocvičnu a zařazuje pohybové aktivity během týdne. Kromě MŠ 1 mají všechny školy dráhy pro jízdu na kole a koloběžce. Školy podporující zdraví jsou na cvičení a pohybové aktivity dětí nachystané lépe. Třídy mají vybavení sportovním nářadím a náčiním, které děti mohou běžně využívat, cvičení je dětem

zpestřováno netradičními prvky a cviky jako je jóga, tai-či, zdravotní tělesná výchova, cvičení na balonech, nebo relaxace v podobě masáží. MŠ 3 má navíc vlastní bazén na zahradě, který děti využívají v letních měsících nejen ke koupání, ale také na otužování.

Tato kategorie je lépe zpracována školami podporujícími zdraví, které kromě spontánního pohybu a dopoledních cvičení nabízejí dětem i netradiční prvky pohybu, což vidím jako velice přínosný prvek v tom, aby si děti pohyb, i ten řízený, oblíbily a samy ho vyhledávaly.

4.6 Péče o osobní zdraví

Tato kategorie sleduje učení se hygienickým návykům, vedení k péči o zdraví preventivními návštěvami lékaře, poznávání lidského těla, o jehož zdraví je třeba pečovat.

Péče o osobní zdraví	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Osobní hygiena	-škola vede děti k hygienickým návykům, umývání rukou před každým jídlem, po použití toalety, po návratu z pobytu venku.	-škola vede děti k hygienickým návykům, umývání rukou před každým jídlem, po použití toalety, po návratu z pobytu venku.	-každý den po obědě si děti čistí zuby. -škola vede děti k hygienickým návykům, umývání rukou před každým jídlem, po použití toalety, po návratu z pobytu venku.	-každý den po obědě si děti čistí zuby. -škola vede děti k hygienickým návykům, umývání rukou před každým jídlem, po použití toalety, po návratu z pobytu venku.
Snižování nemocnosti	-škola pro děti každoročně organizuje screeningové vyšetření zraku.	-děti jsou seznamovány s péčí o své zdraví, osvojují si zdravé	- v létě se děti na zahradě otužují.	Škola nemá uvedené žádné informace.

		životní návyky.		
Poznatky o lidském těle	-děti jsou vedeny k poznávání lidského těla a jeho funkcí.	-jeden integrovaný blok je zaměřený na činnosti směřující k uvědomění si poznatků o vlastním těle.	-děti jsou vedeny k poznávání svého těla.	-seznamování dětí s lidským tělem, s jeho hlavními funkcemi.

Tab. 6- Péče o osobní zdraví

Návyky v péči o osobní zdraví by měly být v dětech pěstovány od útlého věku. Všechny školy vedou děti k umývání si rukou před jídlem a po použití toalety. Stejně tak jsou děti vedeny k poznávání lidského těla a jeho funkcí, aby věděly, že o tělo je třeba pečovat.

Běžná mateřská škola, MŠ 1, pořádá pro děti každoročně screeningové vyšetření zraku, zde dětem ukazuje, že je potřeba navštěvovat lékaře preventivně a o své zdraví preventivně pečovat. Druhá běžná mateřská škola, MŠ 2 má jeden integrovaný blok zaměřený na téma zdraví a na činnosti směřující k uvědomění si poznatků o vlastním těle, není zde ovšem uvedeno, jak konkrétně je tento blok naplněn. Školy podporující zdraví vedou děti ke každodennímu čištění zubů po obědě. MŠ 3 má dokonce v letních měsících zavedené otužování na zahradě, výhodou je zde vlastní bazén.

Péči o osobní zdraví je ve školách věnovaný podobný prostor. Každý program přináší něco jiného, co další zkoumané školy nemají (vyšetření zraku, otužování). Je překvapivé, že čištění zubů je zavedeno pouze ve školách podporujících zdraví, očekávala bych ho jako všeobecně rozšířený jev ve všech školách.

4.7 Environmentální aspekty zdraví

Kategorie se zabývá vztahem dětí k přírodě, jde o to naučit děti vztahu k přírodě, k přírodě v okolí, recyklaci surovin a tím i k ochraně přírody.

Environmentální aspekty zdraví	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Vztah člověka a přírody	-děti jsou vedeny k ochraně přírody a životního prostředí, -děti pečují o lesní zvěř v zimním období, nosí ji nasbírané plody, -děti jsou seznamovány s tříděním a zpracováním odpadových materiálu, -poznáváním přírody v okolí jsou děti vedené k péči a ochraně ekosystémů (les, louka, rybník, řeka).	-děti jsou vedeny k empatickému vztahu k přírodě.	-školní zahrada je vybavena broukovištěm a ježkovištěm, -děti jsou seznamovány s živou i neživou přírodou, a vlivem člověka na životní prostředí a s ochranou životního prostředí.	-škola je zapojená do environmentálního projektu sdružení Pavučina, -děti se seznamují s ochranou živé a neživé přírody, na zahradě mají skalku, bylinkový záhon, zeleninový záhon, blátoviště, -děti jsou seznamovány s tříděním a zpracováním odpadových materiálů.

Tab. 7- Environmentální aspekty zdraví

Tato kategorie je mezi jednotlivými kategoriemi v této práci nejrozšířenější. Mateřské školy se snaží vést děti ke vztahu k přírodě, k uvědomění si potřebnosti přírody pro člověka a jeho zdraví.

Nejhůře mi ve srovnání opět vyšla běžná mateřská škola, MŠ 2, která uvádí pouze empatický vztah k přírodě. Naopak velice dobře se ke vztahu k přírodě staví MŠ 1, můžeme se pouze domnívat, že je tím důvodem její umístění na okraji vesnice blízko přírody. V této škole jsou děti vedené nejen k ochraně přírody a péči o blízké přírodní lokality, ale také k péči o zvěř v zimním období, kdy děti nosí do krmelců vlastnoručně nasbírané plody, dále jsou vedené k recyklaci a zpracování odpadového materiálu. Recyklace a třídění odpadu se objevuje také u MŠ 4, školy podporující zdraví. Ta dětem, stejně jako MŠ 3, přibližuje přírodu díky netradičnímu vybavení školní zahrady v přírodním stylu, kterou mají obě školy podporující zdraví, na rozdíl od běžných mateřských škol. MŠ 4 je navíc zapojena do environmentálního projektu.

Školy podporující zdraví jsou v této kategorii o něco napřed, než běžné mateřské školy. Mají výhodu ve vybavení školní zahrady množstvím přírodních prvků. Nabízí dětem více aktivit, aktivněji je seznamují s ochranou přírody, s recyklací. Běžné mateřské školy se snaží nabídku environmentálních aktivit také rozšiřovat, a pokud se všechny vydaly směrem naší zkoumané běžné mateřské školy MŠ 1, je pravděpodobné, že se školy v tomto aspektu brzy vyrovnají.

4.8 Psychologické aspekty zdraví

Tato kategorie zahrnuje pozitivní pocity dětí, dobré naladění a naopak předcházení a eliminaci nepříjemných pocitů, se kterými se mohou setkávat během své docházky do mateřské školy.

Psychologické aspekty zdraví	MŠ 1 BĚŽNÁ	MŠ 2 BĚŽNÁ	MŠ 3 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ	MŠ 4 PODPORUJÍCÍ ZDRAVÍ
Pozitivní aspekty	-děti jsou vedeny k přátelství mezi sebou.	-škola podporuje prostředí	-škola se snaží uspokojovat potřeby sounáležitosti a uznání.	Škola nemá uvedené žádné informace.

		vzájemné důvěry, úcty a empatie.		
Stres, strach a jeho předcházení	- škola vytváří potřebné zázemí, klid a bezpečí, -postavení všech dětí má být rovnocenné, bez zvýhodňování, zesměšňování, podceňování.	-škola vytváří prostředí, kde se děti budou cítit bezpečně, radostně a spokojeně.	-škola se snaží uspokojovat potřeby bezpečí.	-dítě je vedené k vyjadřování svých pocitů, k vyrovnání se s novými situacemi.

Tab. 8- Psychologické aspekty zdraví

Psychologické aspekty zdraví jsou pro děti velice důležitými, děti mohou při změně prostředí, kterým nástup do mateřské školy je, prožívat velice nepříjemné pocity, kvůli odloučení od rodičů, nástupem do neznámého kolektivu. Školy by měly vytvářet podmínky takové, aby byl dětem pobyt v nich příjemný, bez zbytečného stresu a strachu.

Jednotlivé školy se ve srovnání příliš neliší. Nejobecněji se k této problematice vyjadřuje MŠ 4, škola podporující zdraví, která děti vede k vyjadřování pocitů a vyrovnání se se situacemi, jakým způsobem se zde ovšem neuvádí. Další tři školy se shodly ve vytváření pocitů bezpečí. Více se objevuje u běžných mateřských škol. MŠ 2 vytváří prostředí bezpečné, radostné a spokojené, prostředí vzájemné důvěry, úcty a empatie. MŠ 1 chce dětem nabídnout potřebné zázemí, klid, bezpečí a přátelství mezi dětmi.

Při srovnání jednotlivých programů to vypadá, že je tato kategorie lépe zpracovaná u běžných mateřských škol, i když se vyjadřují stručně a bylo by vhodné tuto problematiku více rozpracovat. U škol podporujících zdraví se objevují spíše okrajové zmínky o psychologických aspektech zdraví, což považuji za nedostačující.

5 ZÁVĚRY Z VÝZKUMU

Pomocí obsahové analýzy dokumentů jsem srovnala čtyři školní vzdělávací programy, dva z běžných mateřských škol a dva ze škol podporujících zdraví. Vytvořila jsem tabulky jednotlivých kategorií, ve kterých srovnávám programy vzájemně mezi sebou.

První kategorie zdraví upevňující životospráva *Tab. 1* se v programech škol zaměřuje pouze na zdravé a vhodné stravování dětí, jiné prvky se bohužel neobjevují. Lépe ve srovnání vyšly školy podporující zdraví, které dětem nabízejí pestřejší jídelníček, MŠ 3 je vede k samostatnosti při přípravě pokrmů, děti samy připravují zeleninové saláty.

Kategorie výchova k bezpečnosti a zdraví při práci *Tab. 2* je všech školních programech popsána velice obecně. Pouze MŠ 1 uvádí besedy s hasiči a seznámení dětí s prevencí úrazů. Ostatní školy uvádějí pouze seznámení s poznatky, ovšem o jaké konkrétní poznatky jde, školy neuvádějí.

Velice podobně se k sociálním aspektům zdraví *Tab. 3* staví všechny zkoumané mateřské školy, všechny mají věkově smíšené třídy, které samy o sobě vedou k začlenění dítěte do kolektivu vrstevníků. Jediný rozdíl přináší MŠ 4, která v průběhu roku pořádá akce, na kterých se podílí všichni aktéři školy, a tím vede ke zvykání dětí na společnost ostatních.

Kategorie výchova k rodinnému životu *Tab. 4* je o něco lépe zakomponovaná v programech škol podporujících zdraví, které mají v průběhu roku několik společných aktivit pro rodiče s dětmi. Všechny školy bez rozdílu slaví svátek matek, dále je ovšem rodinnému životu věnováno v programech málo prostoru. Neobjevují se zde žádné konkrétní aktivity, jak dětem přibližovat rodinný život, postavení členů rodiny.

Cvičení pro zdraví *Tab. 5* se více věnují školy podporující zdraví, nabízejí dětem větší množství aktivit, nářadí, náčiní, vybavení. Všechny školy nabízejí dětem možnost spontánního pohybu jak v herně, tak především na školní zahradě.

Péče o osobní zdraví *Tab. 6* je kategorií, která v každé škole přináší nějaký jiný prvek, v celku je ale jejich zaměření podobné, hygienické návyky jsou dětem vštěpované v průběhu celého dne. Překvapivé je, že běžné školy nevedou děti k čištění zubů po obědě, na rozdíl od škol podporujících zdraví. Školy podporující zdraví vedou děti k větší péči o osobní zdraví.

Kategorie environmentální aspekty zdraví *Tab.* 7 je ve školních vzdělávacích programech nejvíce rozpracovaná, ve srovnání lépe vychází školy podporující zdraví, jejich výhodou

jsou školní zahrady v přírodním stylu, ale i běžné mateřské školy jsou v této oblasti na vzestupu.

Kategorie psychologické aspekty zdraví *Tab. 8* je lépe popsána v programech běžných mateřských škol. Překvapivé je, že tato kategorie není příliš rozpracovaná a přitom psychická pohoda je pro děti velice důležitá.

Co se týče výzkumných otázek, došla jsem ve výzkumu k těmto výsledkům. VO 1: Jaké je postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol? Postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech není příliš rozpracované, objevují se pouze části a velice obecné prvky výchovy ke zdraví. Školy uvádějí velice málo konkrétních aktivit, které by vedly k samotné výchově. Můžeme se pouze domnívat, že obecnost školních vzdělávacích programů se promění v konkrétní aktivity uvedené v třídních vzdělávacích programech.

VO 2: Jaké jsou rozdíly mezi školními vzdělávacími programy běžných škol a škol podporujících zdraví? Zde mi z výzkumu vyšlo následující: školy podporující zdraví mají z osmi zkoumaných kategorií více prvků směřujících k výchově ke zdraví v pěti kategoriích, a to ve zdraví upevňující životosprávě, výchově k rodinnému životu, cvičení pro zdraví, péči o osobní zdraví a v environmentálních aspektech zdraví. Očekávala jsem, že se v jejich programech objeví více prvků výchovy ke zdraví a budou konkrétnější než u běžných škol.

Pokud shrneme výsledky, je dle mého zkoumání školních vzdělávacích programů výchova ke zdraví zatím nedostatečně upevněná a školy s ní příliš nepracují. O něco lépe si vedou školy podporující zdraví díky svému zaměření.

ZÁVĚR

Moje práce Postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol je zaměřená na obsahovou analýzu čtyř školních vzdělávacích programů. V teoretické části práce jsem sumarizovala poznatky o výchově ke zdraví a také popsala školy podporující zdraví a podporu zdraví jako takovou.

V praktické části práce jsem porovnávala programy jednotlivých mateřských škol. Stanovila jsem si následující cíle: Vzájemně srovnat ŠVP běžných škol a škol zapojených do programu Škola podporující zdraví. Popsat jaké je postavení výchovy ke zdraví v jednotlivých školních vzdělávacích programech. Popsat jaké jsou rozdíly v postavení výchovy ke zdraví mezi běžnými školami a školami podporujícími zdraví.

Vybrala jsem si dva programy z běžných mateřských škol a dva programy ze škol podporujících zdraví. Na základě kódování jsem vytvořila kategorie, ve kterých jsem jednotlivé programy porovnávala. Vyšlo mi osm kategorií, které jsem pro lepší přehlednost dala do tabulek a vypsala zjištěné obsahy k jednotlivým kategoriím.

Při vzájemném srovnání mi vyšlo, že postavení výchovy ke zdraví není v programech příliš rozpracované, školy mají prvky výchovy ke zdraví spíše okrajově a velice obecně nastíněné. Více než k výchově ke zdraví se uchylují k podpoře zdraví, což se u škol zapojených do programu škola podporující zdraví předpokládá, ovšem ukazuje se to i u škol běžných. Výchova ke zdraví tím, že není v žádných materiálech pro mateřské školy oficiálně uvedená jako závazný obsah, je z tohoto důvodu spíše okrajovou záležitostí, kterou školy ve svých oficiálních dokumentech konkrétně nerozpracovávají. Jelikož jsem si vybrala pouze čtyři vzdělávací programy, nedají se mé výsledky z výzkumu považovat za konečné a směrodatné.

I při zjištění, že výchova ke zdraví není ve školních vzdělávacích programech příliš rozpracovaná, je vidět, že školy podporující zdraví mají k výchově ke zdraví blíže. V jejich obsahu se najdou aktivity, které s výchovou ke zdraví souvisejí, ale není jich tak velké množství, jak bychom při jejich zaměření předpokládali. Jde především o kategorie zdraví upevňující životospráva, výchova k rodinnému životu, cvičení pro zdraví, péče o osobní zdraví a environmentální aspekty zdraví. Běžné mateřské školy se pomalu začínají touto problematikou zaobírat a začleňovat do svého obsahu prvky výchovy ke zdraví, zatím jich není příliš, ale z výzkumu mohu konstatovat, že běžná mateřská škola MŠ 1 má ve svém programu

množství aktivit, které se výchovy ke zdraví týkají nebo se jí alespoň přibližují a je tím pádem na dobré cestě, jak postavení výchovy ke zdraví ve svém programu ještě více a konkrétněji rozpracovat.

Pokud bych měla své výsledky stručně shrnout, mohu konstatovat, že školní vzdělávací programy mateřských škol nemají ve svém obsahu výchovu ke zdraví příliš rozpracovanou. O něco lépe si vedou školy podporující zdraví, v jejichž programu je povinné začlenění podpory zdraví. Velikou nevýhodou je, že výchova ke zdraví není zatím ukotvená v oficiálních dokumentech, především v Rámcovém vzdělávacím programu, ze kterých mateřské školy vycházejí při tvorbě školních vzdělávacích programů.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

[1] BAŠKOVÁ, Martina. *Výchova k zdraviu*. Martin: Osveta, c2009, 226 s. ISBN 978-80-8063-320-2.

[2] ČELEDOVÁ, Libuše a Rostislav ČEVELA. *Výchova ke zdraví: vybrané kapitoly*. Praha: Grada, 2010, 126 s. ISBN 978-80-247-3213-8.

[3] HAVLÍNOVÁ, Miluše, Eliška VENCÁLKOVÁ a Jana HAVLOVÁ. Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole: aktualizovaný modelový program podpory zdraví (dokument a metodika). 3. aktualiz. vyd. Praha: Portál, 2008, 223 s. ISBN 978-80-7367-4878.

[4] HENDL, Jan. *Kvalitativní výzkum: základní teorie, metody a aplikace*. Čtvrté, přepracované a rozšířené vydání. Praha: Portál, 2016, 437 s. ISBN 978-80-262-0982-9.

[5] KOTULÁN, Jaroslav. *Zdravotní nauky pro pedagogy*. 2. vyd. Brno: Masarykova univerzita, 2005, 258 s. ISBN 80-210-3844-6.

[6] LIBA, Jozef. *Výchova k zdraviu v primárnej edukácii*. V Prešove: Prešovská univerzita v Prešove, Pedagogická fakulta, 2013, 285 s. ISBN 978-80-555-1042-2.

[7] MACHOVÁ, Jitka a Dagmar KUBÁTOVÁ. *Výchova ke zdraví*. 2., aktualizované vydání. Praha: Grada, 2015, 312 s. ISBN 97880-247-5351-5.

[8] MCLACHLAN, Claire, Marilyn FLEER a Susan EDWARDS. *Early childhood curriculum: planning, assessment, and implementation*. Second edition. Port Melbourne: Cambridge University Press, 2013, xii, 232. ISBN 978-1-107-62495-5.

[9] PRŮCHA, Jan, Eliška WALTEROVÁ a Jiří MAREŠ. *Pedagogický slovník*. 7., aktualiz. a rozš. vyd. Praha: Portál, 2013, 395 s. ISBN 978-80-262-0403-9.

[10] ŘEHULKA, Evžen a Jitka REISSMANNOVÁ. *Současné trendy výchovy ke zdraví: sborník příspěvků = Contemporary trends in education for health : proceedings*. Brno: Masarykova univerzita, 2013, 415 s. ISBN 978-80-210-6316-7.

[11] ŘEHULKA, Evžen. *Studie k výchově ke zdraví: škola a zdraví pro 21. století, 2011*. Brno: Masarykova univerzita ve spolupráci s MSD, 2011, 398 s. ISBN 978-80-210-5722-7.

[12] ŘEHULKA, Evžen. *Škola a zdraví pro 21. století, 2010: výchova ke zdraví: souvislosti a inspirace*. Brno: Masarykova univerzita, 2010, 400 s. ISBN 978-80-210-5366-3.

[13] SMOLÍKOVÁ, Kateřina. *Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání.* Praha: Výzkumný ústav pedagogický, 2004.

[14] SYSLOVÁ, Zora. *Podpora zdraví v rámcovém vzdělávacím programu pro předškolní vzdělávání* In: ŘEHULKA, Evžen. *Škola a zdraví pro 21. století, 2010: výchova ke zdraví: mezinárodní zkušenosti*. Brno: Masarykova univerzita, 2011, 426 s. ISBN 978-80-210-5451-6.

[15] ŠVAŘÍČEK, Roman a Klára ŠEĎOVÁ. *Kvalitativní výzkum v pedagogických vědách*. Vyd. 2. Praha: Portál, 2014, 377 s. ISBN 978-80-262-0644-6.

[16] VOKURKA, Martin a Jan HUGO. *Velký lékařský slovník*. 3., rozšířené vyd. Praha: Maxdorf- Jessenius, c2003, 966 s. ISBN 80-85912-97-X.

[17] WIEGEROVÁ, Adriana. *Učitel' - škola - zdravie, alebo, Pohl'ad na ciel'ový program zdravotnej výchovy cez názory a postoje učitel'ov 1. stupňa základných škôl*. Bratislava: Regent, 2005, 163 s. ISBN 80-88904-37-4.

[18] WIEGEROVÁ, Adriana. *Zdravie, podpora zdravia, zdravotná výchova*. 2. prepracované a rozšírené vydanie. Bratislava: Metodicko-pedagogické centrum, 2005, 87 s. ISBN 80-8052-234-0.

Internetové zdroje

[1] http://www.filosofie-uspechu.cz/maslowova-pyramida-lidskych-potreb/

[2] http://www.szu.cz

[3] https://www.mzcr.cz/dokumenty/zdravi-pro-vsechny-v-stoleti_2461_1101_5.html

[4] *Záměr programu*, [online] [cit. 2018-02-02]. Dostupný z WWW http://www.vychova kezdravi.cz/clanky/zdrava-skola.html

[5] *Co je program Škola podporující zdraví*, [online] [cit. 2018-02-08]. Dostupný z WWW: www.skolka-pohoda.cz/obr/co_je_program_skola.pdf

[6] Nejedlá, M. *Seminář v Poslanecké sněmovně Parlamentu ČR na téma „Škola podporující zdraví“*. [online] [cit. 2018-02-07]. Dostupný z WWW: http://www.szu.cz/program-skola-podporujici-zdravi

[7] *Jak se stát ŠPZ* [online] [cit. 2018-01-12]. Dostupný z WWW: http://www.szu.cz/jak-se-stat-spz

[8] *Inovace MŠ* [online] [cit. 2018-01-12]. Dostupný z WWW: http://www.szu.cz/inovace

SEZNAM POUŽITÝCH SYMBOLŮ A ZKRATEK

MŠMT Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy

KPZMŠ Kurikulum podpory zdraví v mateřské škole

RVP PV Rámcový vzdělávací program pro předškolní vzdělávání

SZÚ Státní zdravotní ústav

ŠPZ Školy podporující zdraví

WHO World Health Organisation

SEZNAM TABULEK

Tab. 1- Zdraví upevňující životospráva ……..……..…….. 32

Tab. 2- Výchova k ochraně a bezpečnosti zdraví při práci ……..…….. 34-35

Tab. 3- Sociální aspekty zdraví ……..…… 36-37

Tab. 4- Výchova k rodinnému životu ……..……... 38-39

Tab. 5- Cvičení pro zdraví ……..…...…. 39-40

Tab. 6- Péče o osobní zdraví ……..……. 41-42

Tab. 7- Environmentální aspekty zdraví ……...…… 43

Tab. 8- Psychologické aspekty zdraví …… 44-45

SEZNAM PŘÍLOH

P1: Logo zdravé mateřské školy

P2: Maslowova pyramida

P3: Ukázka souhlasu mateřské školy s použitím údajů ze školního vzdělávacího programu

PŘÍLOHA P 1[1]:

[1] http://www.szu.cz/program-skola-podporujici-zdravi

PŘÍLOHA P 2[2]:

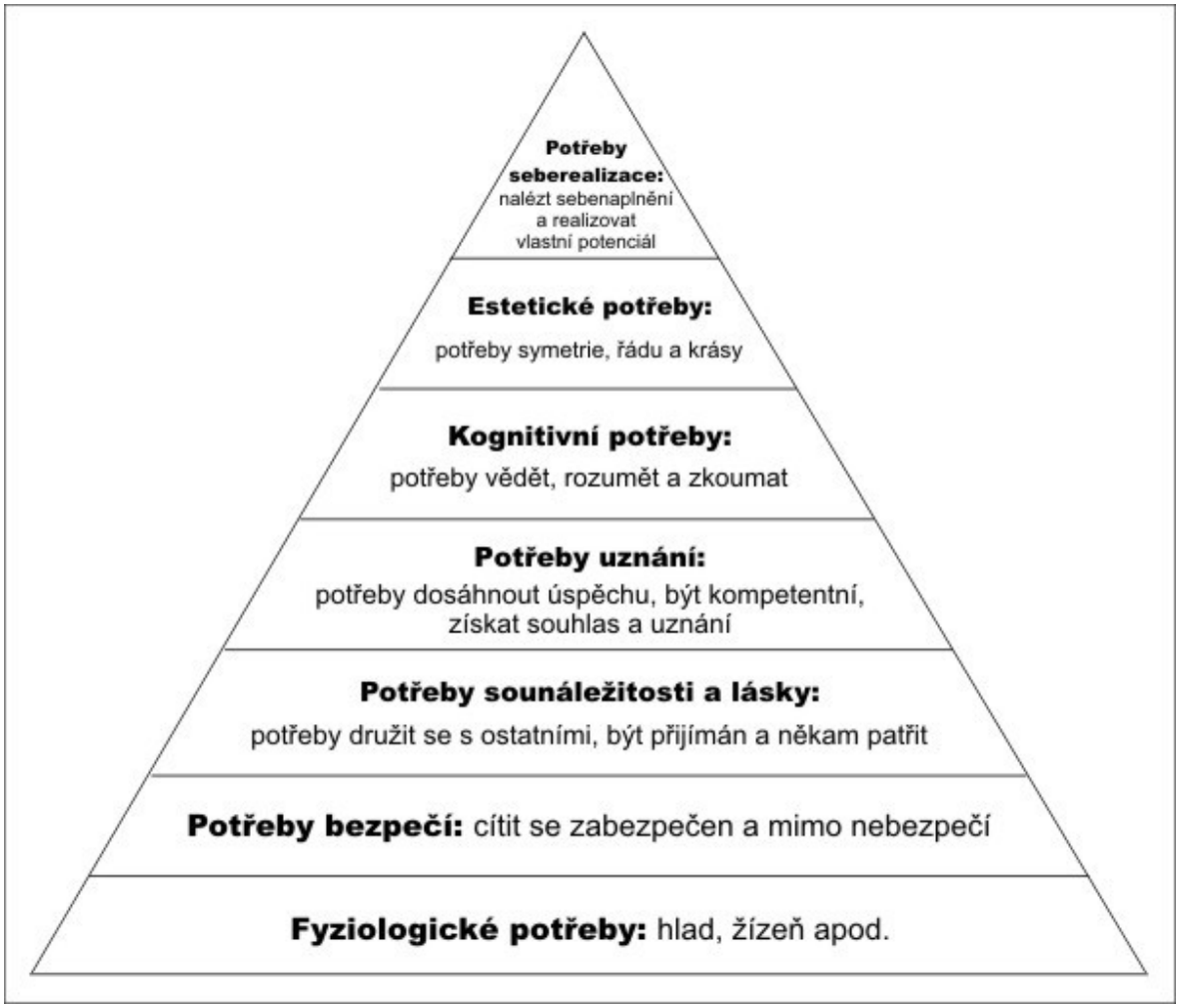

[2] http://www.filosofie-uspechu.cz/maslowova-pyramida-lidskych-potreb/

PŘÍLOHA P 3:

Mateřská škola Hodějice

Hodějice 235

684 01 Slavkov u Brna

Souhlas:

Mateřská škola souhlasí s použitím údajů ze školního vzdělávacího programu pro účely bakalářské práce **Postavení výchovy ke zdraví ve školních vzdělávacích programech mateřských škol** autorky Sabiny Boudné.

MATEŘSKÁ ŠKOLA
HODĚJICE 235
684 01 Slavkov, okr. Vyškov
příspěvková organizace
tel.: 544220858 IČO: 70993289

5. 3. 2018

V Hodějicích dne

Razítko a podpis